

Etappp 3
Från alfa till Antigone



Staffan Edmar

Etapp 3

Första och andra deklinationerna *pluralis*.

Bestämda artikeln

Också när det gäller pluralis startar vi med den *a n d r a d e k l i n a - t i o n e n*. Lär in kasusändelserna för såväl böjningsmönstren ἵπποι och δένδρα som för deklinationens bestämda artiklar:

2:a deklinationen pluralis

Pluralis	Bestämd artikel	Maskulinum	Bestämd artikel	Neutrum
Nominativ	οἱ	ἵππ-οι <i>hästarna</i>	τ-ὰ	δένδρ-α <i>träden</i>
Genitiv	τ-ῶν	ἵππ-ων	τ-ῶν	δένδρ-ων
Dativ	τ-οῖς	ἵππ-οις	τ-οῖς	δένδρ-οις
Ackusativ	τ-οὺς	ἵππ-ους	τ-ὰ	δένδρ-α

Jfr nominativändelsens i-diftong ἵππ-οι med latinets i-nominativ *serv-i*, dativändelsens i-diftong ἵππ-οις med latinets i-dativ *serv-is*, ackusativändelsens o-diftong i ἵππ-ους med latinets o-ändelse *serv-os* och alfat i δένδρ-α med latinets *a* i *vin-a*.

Anmärkning

Ändelsen -α i neutrum pluralis är egentligen en kollektivändelse, som uttrycker ett visst kvantum. Detta förhållande förklarar varför *predikatet till ett substantiv i neutrum pluralis står i singularis*.

Böjningen av **substantiv** efter *f ö r s t a d e k l i n a t i o n e n* i pluralis framgår av tablan nedan. Lär in kasusändelserna för såväl böjningsmönstret νῆκαι som för deklinationens bestämda artiklar!

1:a deklinationen

Pluralis	Bestämd artikel	Femininum
Nominativ	αἱ	νῆκ-αι <i>segrarna</i>
Genitiv	τ-ῶν	νικ-ῶν*
Dativ	τ-αῖς	νίκ-αις
Ackusativ	τ-ὰς	νίκ-ας

*Genitiv pluralis har cirkumflex på ultima, därför att den ursprungliga formen -ᾶων har kontraherats till -ῶν.

Obs! Ordsluten -αι och -οι gäller för accentueringen som korta trots att de är diftonger (t.ex. ἀλήθειαι, κατάλογοι).

Adjektiv

Adjektiv som tillhör första och andra deklinationerna böjs i pluralis på samma sätt som substantiven ἵπποι, νῆκαι och δένδρα!

Böjningsmönster för adjektiv i pluralis:

Pluralis	Maskulinum	Femininum	Neutrum
Nominativ	καλ-οί 'vackra'	καλ-αί 'vackra'	καλ-ά 'vackra'
Genitiv	καλ-ῶν	καλ-ῶν	καλ-ῶν
Dativ	καλ-οῖς	καλ-αῖς	καλ-οῖς
Ackusativ	καλ-οὺς	καλ-άς	καλ-ά

Uppgift 3:1

Nedan följer några grekiska vardagsord som tillhör första och andra deklinationerna. Skriv på ett papper kasusböjningen av följande substantiv i pluralis:

Svenska	Latin	Grekiska	Betydelse i grekiskan
fantasi	phantasia	φαντασία	uppenbarelse
krypta	crypta	κρυπτή	dolt rum
katalog	catálogus	κατάλογος	uppräknings
kub	cubus	κύβος	tärning
museum	muséum	μουσεῖον	plats helgad åt muserna
mysterium	mystérium	μυστήριον	hemlighet

Genus i första och andra deklinationerna

I 1:a deklinationen finns maskulina substantiv som har följande böjningsmönster: i singularis ὁ πολίτης (jfr ἵππο-ς), τοῦ πολίτου (jfr ἵππ-ου), τῷ πολίτῃ, τὸν πολίτην 'medborgaren', i pluralis οἱ πολῖται, τῶν πολιτῶν, τοῖς πολίταις, τοὺς πολίτας.

Jämför latinets nauta M 'sjöman'!

I 2:a deklinationen finns ett antal feminina substantiv, t.ex. ἡ ὁδός 'vägen', ἡ βίβλος 'boken', liksom namn på kvinnliga personer, länder, städer, öar och träd: ἡ παρθένος 'jungfrun', ἡ πάπυρος 'papyrusträdet'.

Uppgift 3:2 Översättningsmeningar

Läs den grekiska texten högt och skriv sedan ner din översättning!

1 Στέργεις τὰ καλὰ ῥόδα. 2 Ἡ σὴ νίκη ἡδονὰς
Stérgeis ta kalá róda. Hä sä níkă hădona's

δεινὰς μοι παρέχει. 3 Ὁ καιρὸς κρίνει φίλους.
deina's moj parékei. Ho kajrós krínej fílus (u=ty. u).

4 Αἱ ἐλαίαι σκιὰν παρέχουσιν. 5 Ἐν τῷ παραδείσῳ ἐστὶν
Haj elájaj skián parékusin (=tyskt u). En tā paradej'să estín

δένδρα μακρά. 6 Ἡ ἄγνοια πολλάκις αἰτία τοῦ κακοῦ
déndra makrá. Hä áгноja pollákis ajtía tu kakú (u=tyskt u)

ἐστίν. 7 Οἱ κόροι τοὺς ἵππους ἐν τοῖς πεδίοις βλέπουσιν.
estin. Hoj kóroj tus híppus en tojs pedíojs blepusin (u=tyskt u).

1 στέργω jag älskar - καλός, -ή, -όν vacker – τό ῥόδον,
τοῦ ῥόδου rosen

2 σός, σή, σόν 'din', jfr συ du - ἡ ἡδονή, τῆς ἡδονῆς
njutningen, glädje(känslan) - δεινός, η, -όν ofantlig - μοι
dativ sing. av 1:a pers. ἐγώ 'jag', dvs. 'för mig', jfr ty. mir, μοι
står enklitiskt utan accent - παρέχω jag tillhandahåller, bereder

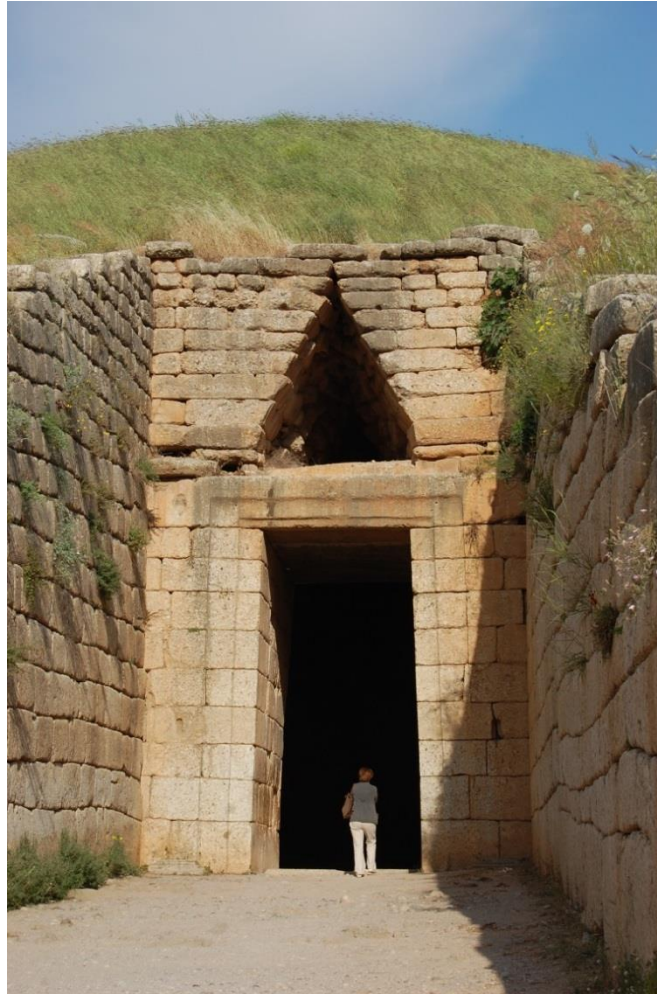
3 ὁ καιρός, τοῦ καιροῦ tillfället, 'nöden' - κρίνω jag dömer
(jfr kritik), här 'prövar' - ὁ φίλος, τοῦ φίλου vännen

4 ἡ ἐλαία, τῆς ἐλαίας olivträdet - ἡ σκιά, τῆς σκιᾶς skuggan

5 ὁ παράδεισος, τοῦ παραδείσου parken - τὸ δένδρον, τοῦ
δένδρου träd - μακρός, -ά, -όν stor

6 ἡ ἄγνοια, τῆς ἀγνοίας okunnigheten - πολλάκις adv. ofta
ἡ αἰτία, τῆς αἰτίας orsak (med gen. 'till') - τὸ κακόν, τοῦ
κακοῦ det onda, olyckliga, 'olyckan'

7 τὸ πεδίον, τοῦ πεδίου slätt - βλέπω jag ser på - ὁ κόρος,
τοῦ κόρου pojke



I Mykene leder en dromos (en muromgärdad lång gång) fram till Atreus kupolgrav. Kupolen bildas genom överkragning av överliggande stenskikt.



Den mykenska kulturen

ca 1600-ca 1100 f.Kr.

Ett av de stora fästena i Grekland under denna tidsperiod var palatset i **Mykene**, en väldig byggnad på ett bergskrön strax norr om staden Argos på Peloponnesos. Här växte den mykenska kulturen fram och här var, enligt Homeros, kung Agamemnon härskare.

Resehandboks författaren Pausanias turistade där på 100-talet e.Kr. och betraktade Lejonporten och Atreus, Agamemnons och Klytaimnestras kupolgravar. Utgrävningarna av Mykene påbörjades först år 1876 av Henrik Schliemann. I dag kan vi sammanfattningsvis konstatera följande.

Under 1300-talet f.Kr befestes akropolen med gigantiska murar, i genomsnitt 6 meter tjocka. Borgen utvidgades under följande århundrade och nu uppfördes 'Lejonporten' som huvudingång. På klippans krön uppfördes ett palats med muralmålningar. Ett annex till palatset har ansetts motsvara den beskrivning som Homeros ger av Odysseus palats på Itaka. Palatsets omfattande administration sköttes med hjälp av ett skriftspråk, linear B. Lertavlor med denna grekiska skrift har påträffats i Mykene, Tiryns, Pylos och Tebe samt något senare på Kreta. Fynd av mykensk keramik i östra medelhavsområdet och Egypten, liksom på Sicilien och i södra och mellersta Italien, tyder på att företrädare för den mykenska kulturen haft vidsträckta handelsförbindelser. Som tidigare nämnts erövrades Kreta med vapenmakt.

I **Tiryns** finns ännu synliga lämningar av en mäktig borg, huvudsakligen uppförd ca 1400-1200 f.Kr. Till borgen hörde också ett palats beläget på klippans högsta punkt i söder. Huvudrummet var dekorerat med muralmålningar med bl.a. jaktscener, som nu finns i Nationalmuseet i Aten. I slutet 1200-talet raserades borgen och palatset, troligen av en jordbävning.

Det ska nämnas att i närheten av Tiryns ligger den vackra staden **Nauplion**, i vars museum flertalet av de fynd förvaras som härrör från de svenska utgrävningarna i **Asine, Dendra, Midea och Berbati**.

Den grekiska halvön utgör ett av naturen fattigt land. De fruktbara slätterna är inte många och skiljs åt av svåröverstigliga bergsryggar. I stället inbjuder de skyddade vikarna och de talrika öarna till sjöfart. Naturförhållandena gjorde därför grekerna till ett sjöfarande folk, splittrat i många stammar och stater.



Lejonporten i Mykene. Över den tunga portöverliggaren står en trekantig reliefplatta med två lejon symmetriskt placerade på var sin sida av en kolonn med bas och kapitäl. Reliefens bredd är nedtill 3,30 meter. Lejon är symbol för styrka.



Borgen i Mykene har ett strategiskt läge med vid utsikt över nejden.

Till bilden av Grekland vid mykensk tid hör att indoeuropeiska greker - dvs. den folkgrupp som talade protogrekiska - vandrade in i landet i tre vågor och trängde undan tidigare befolknings språk. Den första vågen utgjordes av *joner*, sedan kom *eoler* och sist *dorer*, varje stam med sin grekiska dialekt. Jonerna slog sig ned i den mellersta delen av Mindre Asiens västkust, som efter dem kallades Jonien. En form av joniska kom också att talas på halvön Attika. Eolerna bosatte sig i Beotien och Tessalien i nordväst, medan dorerna kom att sätta sin prägel på södra delen av Peloponnesos, främst Lakonien och dess huvudstad Sparta. De homeriska hjältarnas språk var följaktligen en blandning av olika dialekter.

Minnena från den mykenska tiden har bevarats i *sagorna*, vilkas form dock har förändrats under senare tider. I dessa sagor innehade hjältarna ofta större styrka och högre klokhet än vanliga människor. Deras bragder bestod i att utrota vilda sagodjur eller att oskadliggöra rövare. De kallades *heróer* och dyrkades som lokala halvgudar. Varje stam, landskap och stad hade sin hjälte. Spartanerna dyrkade *Hérakles* och atenarna *Téseus* (läs om deras stordåd i Alf Henrikson, Antikens historier I, s. 233 ff, resp. 281 ff).

Senare sammanfördes hjältesagorna till sagogrupper, i vilka hjältar från olika trakter samverkade. De viktigaste var berättelserna om *argonauternas färd* och om *trojanska kriget*.

Det är omkring 1200 f.Kr. som det homeriska **Troja** intas av grekerna och Mindre Asiens västkust koloniserar. Städer som **Efesos**, **Miletos** och **Smyrna** grundas.

Homeros, sannolikt en historisk person på 700-talet f.Kr., anses ha nedtecknat och skapat Iliaden och Odysséen med utgångspunkt i den levande folkdiktningen. Dessa epos inleder den grekiska - och västerländska - litteraturen.

Uppgift 3:3

- 1 Hur skiljer sig dat. sing. av **νίκη** från nom. sing.?
- 2 Hur skiljer sig gen. sing. av **νίκη** från ack. plur.?
- 3 Skriv böjningen av presens indikativ **φέρω** 'jag bär'?
- 4 Repetera accentreglerna, Etapp 1! Förklara sedan accenten i följande genitivformer: a) **ἄγγελος, ἀγγέλου** budbärare
b) **ποῖος, ποίου** hurudan c) **πομπή, πομπῆς**

F A C I T

Uppgift 3:1

UPPGIFT 6

Nominativ	Genitiv	Dativ	Ackusativ
φαντασίαι	φαντασιῶν	φαντασίαις	φαντασίας
κρυπαί	κρυπτῶν	κρυπαῖς	κρυπτάς
κατάλογοι	καταλόγων	καταλόγοις	καταλόγους
κύβοι	κύβων	κύβοις	κύβους
μουσεῖα	μουσείων	μουσείοις	μουσεῖα
μυστήρια	μυστηρίων	μυστηρίοις	μυστήρια

Uppgift 3:2

- 1 Du älskar de vackra rosorna.
- 2 Din seger bereder mig ofantliga glädjekänslor/ofantlig glädje.
- 3 Tillfället (*på sv. säger vi* Nöden) prövar vänner.
- 4 Olivträden ger skugga.
- 5 I parken finns stora träd.
- 6 Okunnigheten är ofta orsak till olyckan.
- 7 Pojkarna betraktar/ser på hästarna på slätterna.

Uppgift 3:3

- 1 Iota subscriptum under **η** markerar dativ.
- 2 Det heter **νίκης** i gen. sing. och **νίκας** i ack. plur.
- 3 **φέρω, φέρεις, φέρει, φέρομεν, φέρετε, φέρουσι(ν).**
- 4 **a)** Om ultima är lång (sista stavelsen, här en diftong), kan antepenultima (tredje stavelsen från slutet) inte längre uppbära accenten utan denna måste gå ett steg åt höger till penultima (näst sista stavelsen).
b) Om ultima (sista stavelsen) är lång, kan penultima (näst sista stavelsen) inte längre ha cirkumflex utan måste få en akut accent.
c) Lång betonad ultima (sista stavelsen) i genitiv och dativ har alltid cirkumflex.

Slutuppgift för Etapp 3

När du är färdig med uppgifterna 3:1, 3:2 och 3:3, är det dags att översätta följande meningar, som avser presens indikativ och första och andra deklinationerna i singularis och pluralis:

- 1 Ὁ χρόνος διδάσκαλος τῶν ἀνθρώπων ἐστίν.
- 2 Οἱ ἄνθρωποι ἐν τοῖς μικροῖς οἴκοις εἰσίν.
- 3 Τὰ ῥόδα καὶ τὰ δένδρα καλά ἐστίν.
- 4 Θαυμάζω τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων.
- 5 Στέργεις τὰ καλὰ ῥόδα.
- 6 Ἀκούετε τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου.
- 7 Οἱ ἄνθρωποι στέργουσι τὸν χρυσόν.
- 8 Χαίρομεν τοῖς δώροις.
- 9 Τῇ νίκῃ (*instrumental dativ: 'med'*) οἱ Ἀθηναῖοι σώζουσι τὴν Ἀττικὴν.
- 10 Ἡ οἰκία ἔχει δύο θύρας.
- 11 Ἐν τῇ ἀγορᾷ εἰσὶν οἱ βωμοὶ τῶν θεῶν.
- 12 Ἡ ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν οὐ μικρά ἐστίν.

μικρός, μικρή, μικρόν liten εἰσίν är (3:e pers. plur.) τὸ δένδρον trädet θαυμάζω jag beundrar ὁ δῆμος folket, <i>jfr demokrati</i> ὁ Ἀθηναῖος atenaren ἀκούω jag hör, <i>jfr akustik</i> ὁ λόγος ordet ὁ χρυσός guldet χαίρω <i>med dativ</i> jag glädjer mig åt τὸ δῶρον gåvan	ἡ νίκη segern σώζω jag räddar ἡ Ἀττικὴ Attika ἡ οἰκία huset ἔχω jag har δύο två ἡ θύρα dörren ἡ ἀγορά torget ὁ βωμός altaret ὁ θεός guden αἱ Ἀθῆναι Aten <i>i plur., jfr Athens</i>
---	---